

Naar nieuwe, interactieve vormen van asielopvang

In het Europese migratiedebat gaat het over cijfers, quota, economische indicatoren en opvangcapaciteit. De asielzoekers zelf komen zelden ter sprake. Als dat toch gebeurt, zijn ze geen dragers van exotische smaken, geuren en kleuren, maar economische vluchtelingen, of 'gelukzoekers'. Sommigen zullen terugkeren naar hun land van herkomst, of zijn op doortocht. Anderen blijven en worden een deel van onze samenleving. Iedereen die in België toekomt, doorloopt een asielprocedure.

Wachtkamers voor het leven

In het huidige opvangmodel belanden veel mensen die asiel aanvragen in open collectieve centra. Vaak zijn dit in onbruik geraakte legerkazernes of oude internaten. In deze woonstructuren delen ze de keuken, eetkamer, leefruimte en badkamer. Slapen gebeurt meestal met meerdere mensen in een kamer, of in een slaapzaal. Bijkomende voorzieningen als leslokalen en ontspanningsfaciliteiten zorgen ervoor dat het leven zich voornamelijk binnen de grenzen van het centrum afspeelt, waardoor deze typologie kan worden beschouwd als een totale institutie.

De open collectieve opvangcentra zoals wij die vandaag kennen, hebben het karakter van een heterotopie: dat zijn plekken die worden onttrokken aan het sociale, politieke en maatschappelijke leven. Mensen krijgen er een schuilplaats die hen geborgenheid biedt, maar hen ook isoleert. Die barrière is niet alleen mentaal, maar vaak ook fysiek: een ommuurde kazerne heeft immers een zeer specifieke architectuur. Die harde, fysieke afscheiding verdiept de kloof tussen 'tijdelijke' bewoners en hun omgeving.

Mensen die in België asiel aanvragen, leven daardoor geïsoleerd van de reële maatschappij. De totale institutie voorziet wel in hun basisbehoeften, maar ontmoedigt zelforganisatie, ondernemerschap of integratie. In sommige delen van de samenleving heerst de opvatting dat asielzoekers niet willen bijdragen aan de maatschappij. Maar biedt het opvangsysteem hen die mogelijkheid wel? Moeten we geen andere randvoorwaarden creëren, door bijvoorbeeld na te denken over de locatie van opvanginitiatieven en de manier waarop ze met hun omgeving in interactie gaan?

Nood aan een nieuwe aanpak

Een andere aanpak is nodig en haalbaar. De afstudeerthesis *'Het asielcentrum: tussen totale institutie en huiselijkheid'* (2016, Universiteit Antwerpen) van architect Kimoura Hauquier legt het fundament voor dit onderzoek. Het vertrekt vanuit het idee dat integratie waardevoller is dan isolatie en dat asielzoekers moeten kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven. Dit is overigens ook één van de prioriteiten van het Directiecomité en de Staatssecretaris voor Asiel en Migratie. Asielprocedures duren te lang om de opvangperiode als een tijdelijke tussentoestand te beschouwen, waarbij de asielaanvrager volledig naast de samenleving staat. Voor een architect stelt dat streven naar een integrerend model van opvang grote uitdagingen.

Hauquier ontwikkelde een ruimtelijk concept voor een stedelijke opvangtypologie, dat meer autonomie en een wisselwerking tussen de asielaanvrager, de stad en haar bewoners aanmoedigt. Door ruimte te voorzien voor zelfontplooiing en organisatie -zowel op economisch als sociaal vlak - wordt de tijd van de bewoners zinvol ingevuld. Dit kan als springplank dienen voor het leven dat hen verder te wachten staat, ongeacht of ze erkend worden als vluchteling. Zo wordt de wachttijd een leerproces, wordt menselijk kapitaal benut en wordt een netwerk uitgebouwd zodat de asielaanvrager zich kan organiseren voor de volgende stap.

Een aantal initiatieven koesteren al gelijkaardige ambities. Zo zijn er de lokale opvanginitiatieven (LOI) van Fedasil, waarbij meer autonomie centraal staat. In Antwerpen is er het ontmoetingscentrum Atlas, dat zowel erkende als niet-erkende asielzoekers informeert en ondersteunt bij het integreren en inburgeren. Ook burger- en cultuurverenigingen zoals bijvoorbeeld Refu Interim in Gent, trekken fantastische integratieprojecten op gang. Toch blijft het instituut waarbij de nadruk ligt op het voorzien van onderdak, geïsoleerd van de samenleving, nog steeds de norm. Hierdoor blijft het realiseren van vooropgestelde integratieprocessen bijzonder moeilijk.

Het Bouwmeester Label voor een interactief opvangmodel

Door deze ideeën verder te ontwikkelen, concepten scherp te stellen en te concretiseren ontstaat een nieuw kader voor asielopvang in België, waarbij niet enkel kwantiteit, maar ook autonomie en huiselijkheid als relevante criteria voor een humaan asielbeleid naar voor worden geschoven. Een eerste pijler is het samenbrengen van verschillende actoren en hiermee in gesprek gaan. Stedelijke vastgoedbedrijven of leegstandbeheerders zijn potentiële partners om plekken in de stad of dorpskernen te screenen. Tegelijkertijd wordt samen met de bestaande instanties die vandaag opvang organiseren, bekeken hoe vanuit deze plekken een integrale werking op gang kan worden gebracht. Ook burgerinitiatieven die zich inzetten voor integratie, kunnen een meerwaarde betekenen. Van hieruit kunnen we overgaan naar een volgende fase: het vormgeven van de ruimten voor wonen en integratie via ontwerpend onderzoek. Hierbij kunnen (internationale) ontwerpworkshops worden georganiseerd in samenwerking met de Universiteit Antwerpen. Tenslotte willen we de resultaten naar buiten brengen aan de hand van een publicatie of tentoonstelling om het maatschappelijk debat te voeden.

Kimoura Hauquier, architect
Jonas De Maeyer, architect-stedenbouwkundige
Els De Vos, docent faculteit Ontwerpwetenschappen, UAntwerpen